

Folytatás az 1. oldalról

fedezésére stb. A bihari honatyák például tanácsot ültek, és úgy határoztak, összetartanak majd, amikor a megye költségvetéséről lesz szó. Érveik nagyon egyszerűek voltak: mi sokat adunk, és keveset kapunk vissza. Egész pontosan: 2000-ben Bihar megye annyit adott az állami költségvetésbe, amennyit Moldova összes megyéje együttvéve, és arra számíthatunk, hogy – amint az már előfordult – kevesebbet kap majd vissza, mint Vaslui. Ugyanakkor az a megye, ahol országosan a legalacsonyabb a munkanélküliek száma, ahol 25 000 olyan (1 és 12 000 fő közötti alkalmazottal rendelkező) magáncég van, amely befizet az egészségügybe, abban a helyzetben van, hogy bezárja kórházait, és ne fizesse tovább a gyógyszertelést, mert a pénz Bukarestben tartalékolják. Frusztrációra, gőgre is vannak itt érvek. A kollektívizmus csupán hangsúlyosabbá teszi őket.

Az eddigi kormányok politikája nem annyira szociáldemokrata, mint inkább vulgár-szociáldemokrata, betyáros volt (elvenni a gazdagtól, s a szegénynek adni a teljes nivellálásig), ami végső soron a kezdeményezések lefékezését, illetve a költségvetéshez való pénzáttulást megkerülő praktikákat eredményezett. Regionális szempontból ez a politika egy helyben tartotta Erdélyt, anélkül hogy a más tartományoknak juttatott alapok hozzájárultak volna azok alapvető fejlődéséhez. Mindaddig, míg az egyiket egy helyben tartják, a másikat pedig bágyadtan hátulról lökdösik, mindkettő részéről csupán elégedetlenségre számíthatunk: az egyik amiatt elégedetlen, mert túl sokat vesznek el tőle, a másik azért, mert túl keveset kap. Mindkettő lendületét veszti: az egyik, mert másokért dolgozik, a másik pedig, mert valamicskét úgyis csak kap majd.

A PDSR minden közigazgatásra vonatkozó reformigéretével ellentétben semmi új a láthatáron. A decentralizálást ugyanaz a föderalizációtól való félelem fogadja; az erdélyiek gögjétől és frusztrációtól való félelemnek ugyanaz az ellenszere – Magyarország: a tehetetlenség ugyanazzal magyarázza önmagát: a külföldi érdekekkel. Nálunk a xenofóbia a külföldi tulajdonosok ellen irányul, akik „garasokért” vásárolják fel a mi nagy teljesítményű gyárainkat és üzemünket, és nem azok ellen a külföldiek ellen, akik alacsonyabb áron munkahelyeket vásárolnak meg. A kivizsgálások elszabadultak, és a toplisták élére kerültek, a következtetések pedig már rögzültek a közvéleményben: minden privatizálás csalás volt, különösen akkor, ha idegeneknek adtak el. A költségvetés formája lenne az első jele annak, hogy decentralizációt akarnak, a közigazgatás reformját. Jó lett volna, ha a megyék saját jövedelmük nagyobb százalékát tarthatták volna meg, és ezt az arányt szolidaritási aránynak nevezném, mert azokhoz jutna, akik nem rendelkeznek jelentős bevételekkel, egy másik rész pedig a nagy országos intézményeknek és országos érdekű létesítményeknek jutna. Amit most mondok, annyira egyszerű, hogy egyenesen naívnak tűnik. És valószínűleg mint ilyen fogják (le)értékelni.

Ami a külpolitikát illeti, az egy erdélyi szemében erőtelennek tűnik, más célokra irányulóknak, mintsem számára valamilyen hasznat hozóknak. Az elnök és a külügyminiszter részben Törökországban, Bulgáriában, Macedóniában, részben pedig a nagy államokban, Amerikában, Angliában sétál. Többen is úgy vélik, úgy közeledhetünk az európai intézményekhez, ha határozottan fenntartjuk, regionálisan Közép-Európahez és nem a Balkánhoz tartozunk, és félhold-mosolyunkkal nem Délkelet vagy – enyhébbel – nem Franciaország felé fordulunk, hanem komoly arccal Magyarország, Csehország, Ausztria, Németország felé. Az erdélyiek németbarátok (lásd a románok érdeklődését a német tannyelvű osztályok iránt és a német márka forgalmát), és nagyon jól ismerik a többi volt kommunista ország tapasztalatait.

A fenti megjegyzések megerősítik véleményemet, miszerint a jelenlegi kormány politikája nem jövőbelátó politika, ahogy erre ígéretet kaptunk, hanem foltozott. És a parlamentben, valamint más, helyi intézményekben annyi a volt székus, hogy nem csodálom, amiért Gabriel Andreescu mindenkit gyanúsít, aki köztisztviséget tölt be. A megszokás, amely bennünket barmokként (*pri noi ca pri boi*) tart számon, nálunk nyilvánvaló.

Új. A nem idevalósiaknak, akik nem tudják, mi a helyzet a magyar nyelvvel a közigazgatásban, elmondom röviden: az alatt a rövid idő alatt, amíg én a kislánnyal a parkban vagyok, egy magyar elme egy polgármesteri hivatalba. A tudakozónál elirányítják a megfelelő irodába. Koptogat, belép, és magyarul köszön. Ha csak románul válaszolnak, a továbbiak során románul beszél. Ha egy hivatalnok magyarul válaszol, hozzálép a kérvényével, és elmondja gondjait. Egy olyan városban, amelyben a lakosság több mint 20%-a magyar, lehetetlen, hogy a polgármesteri hivatalban ne legyenek magyar alkalmazottak is, így valószínű, hogy a köszönésre vagy a kérésre a válasz a legtöbb esetben magyarul hangzik el. Én a kislánnyal a parkban játszom. Zavarnak valamiben az említettek?

Fordította: HADHÁZY Zsuzsa

1954, Biharfenyves (Bihar megye); *Familia*, szerkesztő: *Leonid Dimov*, Brassó, 2000.

„A helyi autonómia kérdése nem kerülhető meg...”

Interjú Ráduly Róbert képviselővel, az RMDSZ helyettes frakcióvezetőjével

– *Képzisélő úr, önnek fontos szerepe volt a most elfogadott helyi közigazgatási törvény parlamenti egyeztetésében és elfogadtatásában. Véleménye szerint elmondható-e ma, hogy lezárult az a korszak,*

amelyben folyamatosan vitatott volt a helyi autonómia létjogosultsága, és e tekintetben egy viszonylag stabilabb időszak elé nézünk?

– Igen, úgy gondolom, hogy egy megállapodottabb – stabilabb – korszak következik. A korábbi, 1991-ből származó, 69-es számú helyhatósági törvényt még az alkotmány 1991. december 8-i népszavazáson való megerősítése előtt fogadták el, ezért rendelkezései nem az alkotmányra, hanem csupán annak korábban ismert téziseire épültek. Akkor, ha visszamelegszünk, volt egy terminológiai vita, amelynek nyomán az akkori többség, a Nemzeti Megmentési Front (FSN) elvetette az autonómia és a szubsidiaritás fogalmát, csak decentralizációról voltak hajlandók beszélni. Végül is ez határozta meg a 69/1991-es törvény szellemét. Viszont az alkotmányozás során, megvizsgálván az európai államok alaptörvényeit, az alkotmányozók rájöttek, hogy a helyi autonómia kérdése nem kerülhető meg, nem lúgozható ki az alaptörvényből. Így, végül is, a helyi autonómia belefoglaltott az alkotmányba, mégpedig olyan kérdésként, amelyet sarkalatos törvénynek kell szabályoznia. Tehát itt jelentkezett az első ellentmondás a helyi közigazgatásról szóló törvény és az alkotmány között, mivel a helyi közigazgatásról szóló törvény nemcsak az elvet s a kifejezését magát lúgozta ki, hanem egy szemléletet is rögzített. Ez az 1991-ben uralkodó etatista szemlélet jellemezte az akkori kormányzó többséget, amely a helyi hatóságok számára leadott hatásköröket – mondjuk így – meglehetősen szűkmárkán mérte.

– *Egy lassú és még ma is bizonytalan szemléletmódosulás mégis bekövetkezett. Mivel magyarázható ez?*

– Először is, mint említettem, elfogadták az alkotmányt, aztán Románia elfogadta a strasbourgi Önkormányzati Chartát, az Európa Tanács helyi autonómiáról szóló nemzetközi dokumentumát, amelyet 1997-ben ratifikált parlamentünk, és amely így, az alkotmány szerint, a belső jog részévé vált. Ezzel lassan egy szemléletváltás következett be, melynek alapján a helyi közösségeket megillető autonómia és szubsidiaritás elfogadott fogalmakká váltak.

– *De hogy pontosan kit illet meg – a helyi batóságokat-e, avagy a helyi közösségeket – az önkormányzati autonómia, az még mindig nem világos. Ott van például a helyi közösség vagy település státútmának a kérdése...*

– Arra nem sok esélyt látok, hogy a helyi közösségek intézményei egyhamar ilyen saját státútum alapján működjenek. A státútumot tartalmazta a 69/1991-es törvény, s a mostaniban is szerepel, de az uralkodó elképzelés szerint ez egy működési kerethatározat, amelyet az önkormányzat fogad el, a közösségi megerősítés lépcsőfokai viszont kimaradnak. Másrészt úgy látom, hogy az önkormányzat és a helyi közösség viszonyában csak a hosszabb gyakorlat döntheti el, mit jelenthet ez majd, hogyan lehet ezt működtetni.

– *Napirenden van az alkotmány módosításának kérdése. Nem kellene-e ez alkalommal pontosabban is meghatározni a helyi önkormányzatok helyét, a helyi autonómia hatáskörét, hogy ezzel is rögzítsük, stabilá tegyük az eddig elért eredményeket?*

– Ez én vitathatónak tartom, ugyanis a jelenlegi alkotmányos normák módosítása, meglatásom szerint, inkább negatív fejleményt hozna. A jelenleg is uralkodó szemlélet mellett, a mostani helyzetben egy alkotmány módosító eljárás könnyen jogszerűtlen s nem jogbővítő következményekkel járna, zsákutcát jelentene. Ezt a veszélyt nagyon is valóságosnak találom, s inkább arra hívnám fel a figyelmet, hogy a mostani keretörvény nagyon nagy mozgásteret, komoly lehetőségeket biztosít az önkormányzatoknak. Először is: elvi síkon van egy rendkívül fontos elmozdulás, mivel a keretörvény kimondja, minden, ami külön törvény rendelkezései által nem tartozik az államra, az a helyi közösségek nevében fellépő önkormányzatokra tartozik. Továbbá azt is kimondja a törvény, hogy egyetlen olyan területen sem rendelkezhet a kormányzat az önkormányzat helyett, ahol külön törvény alapján nem kap erre felhatalmazást, hatásköröket. Iskolapéldája ennek az, ahogy a prefektusok jogkörét az önkormányzati törvény „megnyírta”: ezentúl a prefektus már csak passzív figyelője lesz az önkormányzati munkának, csak a törvényességi felügyeletet látja el. Ez azt jelzi, hogy a központi kormányzat inkább partnere lesz az önkormányzatoknak. De a törvényből annyi valósul meg, amennyit az önkormányzatok elérnek, kivívhatnak maguknak. A központi kormányzat most hajlandó dolgozni hagyni az önkormányzatokat. Ha ezek be tudják bizonyítani, hogy tudnak önállóan dolgozni, s nem fognak naponta a minisztériumokban kilincselni forrásokért és eligazításért, akkor ez a rendszer erősödni fog. Ha azonban továbbra is úgy megy a dolog, ahogy eddig ment, vagyis hogy a helyi vezetés Bukarestben kilincsel, lobbizik, akkor tovább él Bukarestben az – hit vagy tévhit: nem tudom, mi nevezem –, hogy az önkormányzatok nem elég erősek ahhoz, hogy megbirkózzanak a helyi közösség gondjaival, s akkor nekik, épp a helyi közösségek érdekében, továbbra is be kell avatkozniuk.

– *A törvény keretörvény, amelyben ilyen elvi szintű elhatárolások vannak. Emellett milyen más, konkrét törvényekre van szükség ahhoz, hogy a helyi autonómia működőképes legyen?*

– Ezeket a törvényeket könnyű megnevezni, léteznek is, s itt elsősorban a köztulajdon törvényére hívnám fel a figyelmet (legea proprietății publice si regimul juridic al acestuia – a fordító számára), amely rendezi az állam, a megyei tanácsok és a helyi tanácsok köz- és magántulajdonosok kérdését. Ez hatályos jogszabály, a baj vele csak az, hogy nem alkalmazták. Végrehajtásában az első lépés az, hogy az eddig egyeduralgó állami tulajdon elosztják az új köztulajdonosi körben, azaz az állam, a megyék és a helyi önkormányzatok között. S itt jelentkeznek a problémák: átfedések vannak a tulajdonosi igények között, nincs meg az első kiinduló leltár, amely az elosztás során alapul szolgálna. Másrészt probléma az is, hogy a kommunista állami tulajdonban nem volt klasszikus értelemben köz- és magánvagyon, s ezért most az illetékes közhatalóságon belül vita van arról, hogy az illető köztulajdonosi körben mi köztulajdon, vagyis melyek a közcélú s ezért el nem idegeníthető vagyontárgyak, és mi tartozik az illető közösség, önkormányzat magántulajdonába. De a törvény érvényben van, s annak vagyunk tanúi, amit már az előbb is említettem: az önkormányzatok másoktól várják a megoldást, mások pedig nem nagyon akarják meghozni, mondván, oldják meg az önkormányzatok maguk a kérdést. Mondok is egy példát erre: nagyon sok helyen vita

van a megyei és helyi önkormányzat között, kié legyen a megyei kórház, a megyeszékhely municípiumé-e, avagy a megyéé, s a központi kormányzat nem szól bele ebbe a vitába. A törvényhozó szerint világosak a kritériumok, hogy – egyrészt – mi közvagyon, és mi magánvagyon, másrészt pedig, hogy milyen kritériumok szerint kerül egy vagyontárgy, ingatlan a helyi önkormányzat, illetve a megye tulajdonába, vagy – esetleg – marad állami tulajdonban. Viszont a gyakorlatban baj van, itt mindenki a másikkra mutat, igazi körbemutogatásnak vagyunk a tanúi...

– *Akkor mégis a törvénnyel van baj, ha ilyen körbemutogatás leletséges...*

– Én inkább azt mondanám, hogy Romániában nincs hagyománya az ilyen törvények betartásának. És ez objektív ok, hiszen a törvényhozó annak idején határidőt is megszabott a teljesítésre vonatkozóan, amit azonban senki sem sietett betartani...

– *Hogyan alakulnak a helyi autonómia pénzügyi feltételei?*

– Úgy gondolom, hogy 1998 végén, amikor elfogadtuk a 189/1998-as számú, a helyi közpénzokról szóló törvényt, akkor nagyon fontos lépést tettünk előre, s e törvény ma is megfelelő. Addig az önkormányzatok keze eléggé meg volt kötve, több jogszabály is létezett, amelyek együttesen egy bürokratikus rendszert alkottak, megszámlálhatatlanul, hogy mi mire költethető. A 189-es törvény egy rendszer több kosarából egyetlen kosárrá alakította ki, a helyi költségvetés egyetlen kosárrá vált: a helyi képviselő-testületek váltak hivatottá a helyi adók nagyságát meghatározni, és ez a kiadási oldal is nagyobb szabadsággal társult. Sőt 1998-ban egy másik áttörésre is sor került: először került egy fontos központi forrás jelentő adómnem a helyi erőforrások körébe. A bérek utáni adóról, a mostani jövedelemadó-ról van szó, amelynek egy bizonyos hányada a helyi költségvetésbe, egy másik része pedig a megyeibe folyik be. Persze, itt további módosítások is szükségesek lesznek, mert 1998–99-ben bekövetkezett ugyan egy szemléletváltás, de ez korántsem oldott meg mindent. Az 1998-as változással ugyanis létrejöttek azok az önkormányzatok, amelyek jelentős forráshátérrel rendelkeznek – az önkormányzatok 7-8 százalékát, főleg a municípiumokat sorolhatjuk ide –, de ugyanakkor 70 százalékra tehető az önkormányzatok száma, amelyek krónikus alulfinanszírozásnak vannak kitéve. És erre a helyzetre nincs normatív megoldás. Ha viszont nem oldjuk meg, akkor az autonómia deklaratív jellegű marad, s nő az önkormányzatiság lejáratásának a veszélye, amely a lappangó központosítási szándéknak kedvez.

– *E viszonylag jól működő törvény ellenére is gyakran hallani a panaszt, főleg itt, Erdélyben, hogy a központi hatalom méltánytalanul sokat elvon a helyi önkormányzatoktól, sőt hogy ez főleg az erdélyi térséget érinti hátrányosan...*

– Nemcsak arról van szó, hogy Romániában a költségvetési szemlélet rendkívül központosított, hogy ez Bukarest szemlélete, a finanszírozás teljes rendszere központosított, beleértve a társadalombiztosítás, a közrend sis. kérdéseit is. Tehát egy alapvető államháztartási problémával van dolgunk, amely megoldatlan, és nem létezik a normatív finanszírozás kidolgozott alapjai sem. Erdély mint régió hátrányos költségvetési helyzete valós, de el kell mondani, hogy e költségvetési politika nemcsak Erdélyt, hanem más fejlett vidékeket is érint, így például a szintén fejlettebb Dobruzdát, azaz Konstanca és környékét, a tengerpartot. Számukra is úgy tűnhet, a visszaosztás esetleges, a központi kormányzat kénye-keze szerint történik. Erről azonban nem rendelkezem adatokkal, nem végzem tanulmányt Erdély és a többi térség összehasonlításáról, de Erdélyen belül – az 1999-es adatok alapján – igen. És Erdélyen belül, a Pénzügyminisztérium adatai alapján – ezek a helyi és megyei költségvetés előrevetített adatai voltak – az derült ki, hogy Temes, Szeben és Szatmár megyék voltak a legkedvezményezettebbek. A városok között – ugyanebben a vizsgálatban – Szatmárnémeti volt az első, mögötte Temesvár és Csíkszereda tartozott a vezető csoportba. Az összehasonlítások alapja az egy főre eső költségvetési összeg volt, az az összeg, amelyet a költségvetés a település egy lakójára fordított. Azóta még nőtt is az aránytalanság a megyeszékhelyek javára, ugyanis a cégek székhelyei általában a megyeszékhelyeken létesültek, függetlenül telephelyeiktől, termelőhelyeiktől, s így az adóbefizetések jelentős része nem azon település javára történik, ahol a termelő tevékenység folyik, s ahol a jövedelem felhasználásra sor kerül.

– *A most elfogadott törvény egyik legfontosabb előírása az, amely lehetővé teszi a kisebbségi nyelvek használatát a közigazgatásban. Hogyan alakult ki az ezzel kapcsolatos 20%-os küszöb?*

– Ehhez vissza kell mennünk 1997 elejére: az RMDSZ akkor tárgyalta erről koalíciós partnereivel. Mi 10%-ot javasoltunk, ők 50%-ot akartak, és sokáig úgy nézett ki, hogy 30%-ban egyezik ki a két elképzelés, de aztán, el kell mondani, hogy Victor Ciorbeában találunk egy olyan partnert, aki a kormányülésen maga döntötte el, sőt írta be a tervezetbe a 20%-ot. Ugyanis e kérdés a kormányülésig nyitott maradt, az ülésre bevitt tervezetben a százalék helye kitöltetlen volt, s a 20%-kot, a számjegyet maga Ciorbea írta be a szövegbe. Így született a 22-es kormányrendelet, amelyet akkor, Madrid előtt a kormány elfogadott. A 20%-os küszöb Európában is vannak példák. Ilyen 20%-os küszöb van Ausztriában, amit azonban a gyakorlatban nem nagyon alkalmaztak, s nem is olyan régen Szlovákiában is egy hasonló, 20%-os határt bevezető törvényt fogadtak el. Úgy tűnik tehát, hogy ha ezekhez az országokhoz hozzávesszük Romániát is, akkor Közép-Kelet-Európában egyfajta konszenzus alakul ki a 20% körüli. Egyébként nálunk az országban 1056 olyan település van, amely a 20%-os küszöb hatálya alá esik, ebben rajtunk, magyarokon kívül a bihari szlovákok, a máramarosi és suceavai ukránok, a deltában élő lipovánok az érintett kisebbségi csoportok. Lehet, hogy alkalmazni fogják Szászföldön is, bár ott gyakorlatilag – a kitelepedések nyomán – már nincsenek számottevő német ajkú lakossággal rendelkező települések. Azonban az intézkedés bevezethető 20 alatt is, nincs tiltó rendelkezés, a törvényben csupán az áll, hogy 20% fölött ez kötelező. Így a Bánságban, Krassó-Szörény megyében élő csehek, szerbek, horvátok is élhetnek vele. A küszöbhoz a hivatkozási alapot az 1992-es népszámlálás adatai képezik. A magyarság esetében a magyar lakosság több mint kétharmada, 70%-a élhet e jogokkal, melyeket természetesen kell tekinteniük.

Készítette: BAKK Miklós